

Spis treści

Wstęp	11
1. Perspektywa teoretyczna	15
1.1. Paradygmat interpretacyjny jako język opisu rzeczywistości instytucji korekcyjnych.....	15
1.2. Początki symbolicznego interakcjonizmu i jego współczesna kontynuacja.....	17
1.3. Emocje z perspektywy interpretatywnej.....	36
1.3.1. Strategie radzenia sobie z emocjami negatywnymi z perspektywy interpretatywnej.....	46
1.4. Teorie naznaczania w ramach nurtu interpretatywnego.....	52
2. Organizacja jako przestrzeń negocjowania znaczeń. Perspektywa interpretacyjna opisu organizacji	61
2.1. Zakłady poprawcze (ZP) i schroniska dla nieletnich (SdN) w Polsce jako instytucje totalizujące.....	67
3. Metodologia badań interakcji wychowanków zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich	73
3.1. Problemy metodologiczne i etyczne.....	73
3.2. Zasady triangulacji przyjęte w pracy.....	80
3.3. Narzędzia badawcze.....	81
3.3.1. Wywiad swobodny.....	82
3.3.2. Obserwacja uczestnicząca jawna.....	84
3.3.3. Analiza materiału filmowego.....	86
3.3.4. Analiza zdjęć.....	87
3.3.5. Analiza dokumentów w ramach badanych placówek.....	89
3.3.6. Analiza dokumentów „zewnątrznych”.....	90
3.4. Metoda badawcza. Podejście etnograficzne.....	91

4. Ramy formalne określające działalność zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w Polsce	93
4.1. Najważniejsze akty prawne określające działalność zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich	93
4.2. Oficjalne cele zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich	94
4.3. Rodzaje zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz warunki kwalifikacji do nich nieletnich	94
4.4. Organizacja zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich	99
4.5. Formalne narzędzia oddziaływania wobec wychowanków, czyli system środków dyscyplinarnych i nagród	100
5. Elementy podkultury więziennej w rzeczywistości schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych	103
5.1. Podkultura więzienna w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w „przeszłości”	104
5.2. „Drugie życie” dzisiaj z perspektywy personelu i wychowanków	114
5.2.1. Uwarunkowania gypsowania	122
5.2.1.1. Uwarunkowania gypsowania w odniesieniu do wychowanków	122
5.2.1.1.1. Wychowankowie „doświadczeni” a „drugie życie”	123
5.2.1.1.2. Wychowankowie „z wolności” a „drugie życie”	126
5.2.1.2. Uwarunkowania gypsowania w odniesieniu do personelu	130
5.2.1.3. Uwarunkowania gypsowania w odniesieniu do specyfiki placówki	133
5.2.1.4. Uwarunkowania gypsowania w odniesieniu do okoliczności spoza placówki	135
6. Pojawienie się nowych wychowanków w placówce. Pierwsze kroki	139
6.1. Pojawienie się nowego wychowanka z perspektywy działań personelu	140
6.1.1. Miejsce pochodzenia wychowanka	141
6.1.2. Lektura akt sprawy	141
6.1.3. Pobyt w izbie przejściowej	142
6.1.4. Przyporządkowanie do grupy	144
6.1.5. Obserwacja i dyscyplinowanie	145
6.2. Pojawienie się nowego wychowanka z perspektywy działań podopiecznych	146
6.2.1. Wychowankowie doświadczeni	147
6.2.1.1. Udzielenie rekomendacji ze strony wychowanków z poprzedniej placówki	147
6.2.1.2. Weryfikacja tożsamości nowego poprzez wykorzystanie kontaktów spoza placówki	148
6.2.2. Wychowankowie „z wolności”	151
6.2.2.1. Weryfikacja tożsamości poprzez „okazywanie białka”	151
6.2.2.2. Testowanie	154

6.2.2.2.1. Sytuacje kreowane przez innych – testowanie	156
6.2.2.2.2. Sytuacje kreowane samodzielnie – „starania”	157
6.2.3. Uwarunkowania „wejścia” wspólne dla wychowanków „doświadczonych” i „z wolności”	160
6.2.3.1. Permanentna obserwacja	161
6.2.3.2. Powiązania rodzinne	162
6.2.3.3. Terytorializacja	164
6.2.3.4. Działania inicjowane przez wychowanków w celu kreowania ich publicznej tożsamości	165
6.2.3.4.1. Pierwsze wrażenie	165
6.2.3.4.2. Ujawnianie tożsamości „prawdziwej” lub kreowanie „nieprawdziwej”	166
6.2.3.4.3. Elementy „występu”. Fasady	170
7. Wyznaczniki statusu w grupie wśród dziewcząt i chłopców	177
7.1. Wyznaczniki pozycji w hierarchii, takie same w przypadku dziewcząt i chłopców	178
7.1.1. Przeszłość kryminalna	178
7.1.2. Wcześniejsze pobyty w placówkach opiekuńczych	181
7.1.3. Staż pobytu w zakładzie	182
7.1.4. Kompetencje osobowościowe	183
7.1.5. Skłonność do działań ryzykownych	184
7.1.6. Siła i sprawność fizyczna	185
7.1.7. Posiadanie talentów cenionych przez grupę	186
7.2. Wyznaczniki pozycji w hierarchii grup zakładowych różne w przypadku dziewcząt i chłopców	187
7.2.1. Zachowania homoseksualne	187
7.2.2. Udział w konflikcie	190
7.2.3. Relacje z personelem	192
7.3. Zakład poprawczy a schronisko dla nieletnich w kontekście przejść statusowych	194
8. Emocje wychowanków w realiach zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich	197
8.1. Uwarunkowania emocji wśród dziewcząt i chłopców	198
8.1.1. Emocje powstające na skutek wzajemnych oddziaływań personełu i wychowanków	198
8.1.1.1. Naruszenie subiektywnych norm sprawiedliwości	198
8.1.1.2. Ingerencja w normy i wartości typowe dla środowiska dorastania wychowanka	200
8.1.1.3. Wprowadzanie dyscypliny lub jej egzekwowanie	201
8.1.2. Emocje powstające na skutek wzajemnych oddziaływań wychowanków	201
8.1.2.1. Pojawienie się nowego wychowanka	202
8.1.2.2. Występowanie mechanizmów „hierarchiotwórczych”	203

8.1.2.3. Naruszanie norm grupowych w zakresie przestrzegania hierarchii	204
8.1.2.4. Naruszenie subiektywnych norm sprawiedliwości	204
8.1.2.5. Relacje homoseksualne	205
8.2. Zakład poprawczy a schronisko dla nieletnich w kontekście pojawiania się emocji negatywnych	205
9. Sposoby radzenia sobie z negatywnymi emocjami wśród wychowanków	207
9.1. Wychowankowie „z wolności”	208
9.1.1. Strategie prezentacji siebie jako osoby bezbronnej	209
9.1.2. Strategia naśladownictwa bardziej doświadczonych kolegów	211
9.1.3. Strategia agresji werbalnej i fizycznej	212
9.2. Wychowankowie „doświadczeni”	214
9.2.1. Strategie akceptowane przez personel placówki	215
9.2.1.1. Realizacja pasji/hobby	216
9.2.1.2. Unikanie sytuacji konfliktowych	218
9.2.1.3. Niereagowanie na ataki innych	220
9.2.1.4. Koncentracja na przyszłości	222
9.2.2. Strategie warunkowo akceptowane	223
9.2.3. Strategie nieakceptowane przez personel placówki	225
9.2.3.1. Angażowanie się w konflikty w celu rozładowania napięcia	225
9.2.3.2. Stosowanie przemocy w momencie silnego wzburzenia emocjonalnego	227
9.2.3.3. Samookaleczenia	228
9.3. Zakład poprawczy a schronisko dla nieletnich w kontekście sposobów radzenia sobie z emocjami negatywnymi	230
10. Role przyjmowane przez wychowanków w grupie	233
10.1. Wychowankowie „znaczący”	234
10.1.1. Przywódcy	234
10.1.2. Żołnierze	240
10.2. Wychowankowie „mało znaczący”	242
10.2.1. Aspirujący	242
10.2.2. Frajerzy	242
10.3. Wychowankowie „na uboczu”	244
10.3.1. Szwajcarzy	244
10.3.2. Neofici	247
10.3.3. Świry	249
10.3.4. Umysłowo niepełnosprawni	250
10.3.5. Socjopaci/psychopaci	252
10.4. Wychowankowie nieakceptowani	254
10.4.1. Wychowankowie nie dbający o higienę – „brudasy”	254
10.4.2. Wychowankowie „uciążliwi”	256
10.4.3. Kozły ofiarne	256

10.4.4. Informatorzy	257
10.4.5. Cwele	260
10.4.6. Agresorzy wobec rodziny	261
10.4.7. „Majciarze”	262
11. Architektura a interakcje	265
11.1. Infrastrukturalne uwarunkowania kontroli wychowanków przez personel	267
11.2. Infrastrukturalne uwarunkowania interakcji wewnątrzgrupowych wśród wychowanków	276
12. Placówki wychowawcze w świetle wybranych teorii makrospołecznych. Inne możliwe ramy teoretyczne	287
12.1. Socjologia postmodernistyczna Zygmunta Baumana	288
12.2. Socjologia figuracyjna Norberta Elias	289
12.3. Teoria władzy Michela Foucaulta	291
12.4. Konstrukttywizm strukturalistyczny w odniesieniu do habitusu Pierre’a Bourdieu	292
13. Zakończenie	295
14. Bibliografia	299
Podziękowania	313
Spis fotografii	315
Indeks osobowy	317
Od redakcji	323